

De wereld binnen handbereik

Hulpmiddelen uit Spermalie in het blindenonderwijs

Tentoonstelling 21.05 - 29.08 in Arentshuis Brugge | 03.05 - 29.08 in KADOC-KU Leuven

De wereld binnen handbereik: Collectie Spermalie op verplaatsing

Tussen mei en augustus 2021 kan het publiek zowel in Brugge als in Leuven kennismaken met het rijke erfgoed van het Spermalie-instituut (nu De Kade vzw). Het Spermalie-instituut is een begrip in Brugge. Opgericht in 1836 door kanunnik Charles-Louis Carton, speelde het onder meer een belangrijke rol in de ontwikkeling van het onderwijs voor blinde en slechtziende kinderen.

Aandacht gaat in beide tentoonstellingen op de eerste plaats naar de deelcollectie van ruim 300 hulpmiddelen voor mensen met een visuele beperking. Deze bevat bijzondere stukken die de fascinerende geschiedenis van het blindenonderwijs illustreren en in sommige gevallen zelfs letterlijk tastbaar maken. Door De Kade vzw en Erfgoedcel Brugge werden eerder al een inventarisatie- en een

waarderingstraject rond deze verzameling op poten gezet.

Met dit nieuwe project gaan we een stapje verder. We vroegen aan Piet Devos en Tonia In den Kleef om als curatoren met ons aan de slag te gaan. Beiden zijn als ervaringsdeskundigen bezig met erfgoed en toegankelijkheid. Tonia en Piet maken uit de collectie hulpmiddelen twee eigenzinnige selecties. Die worden in Brugge (Musea Brugge, Arentshuis) en in Leuven (KADOC) getoond. En dit op zo'n manier dat zowel mensen met als zonder visuele beperking ervan kunnen genieten en leren. Het samen beleven, op een multizintuiglijke manier, staat hierbij voorop. Aan beide presentaties verleende Licht en Liefde ondersteuning.

BRUGGE

Arentshuis, 21 mei t.e.m. 29 augustus

In de Brugse presentatie staat emancipatie als thema centraal. Schoolvakken als taal, rekenen, aardrijkskunde ... werden gedurende decennia met vallen en opstaan aangepast en onderwezen. Verschillende 'ambassadeurs', oud-leerlingen en -docenten, delen via audio of film hun ervaringen hierrond met de bezoekers. Lees- en schrijfmachines, geografische kaarten, opgezette dieren, rekenhulpmiddelen... en last but not least een gigantische wereldbol illustreren hoe dankzij al deze inspanningen 'de wereld binnen handbereik' kwam. Geurkunstenaar Peter De Cupere liet zich door de zoektocht naar een gedeeld blindenschrift inspireren om samen met mensen met een visuele beperking een geuralfabet te ontwikkelen. Hiermee spelen we in op de Triënnale voor hedendaagse kunst in Brugge die ook in mei van start gaat.

Praktische info: zie verder in deze persmap.

LEUVEN

KADOC, 3 mei t.e.m. 29 augustus

Het educatieve materiaal uit het Spermalie-instituut en de verhalen van de 'ambassadeurs' maken ook de overstap naar KADOC in Leuven. In dialoog met historische foto's en filmfragmenten belichten ze aspecten uit de geschiedenis van het onderwijs voor slechtziende en blinde kinderen. Er wordt ook stilgestaan bij de rol van priesters en religieuzen in de uitbouw van dat onderwijs en bij de organisatie Licht en Liefde. Met de historische speelfilm Katutu wordt bovendien de sprong gemaakt naar de koloniale periode in Congo. Die film krijgt ook een plaats op het DisABILITY Filmfestival (3-8 mei).

Het totaalproject zet sterk in op publiekswerking: naast filmvertoningen zijn er ook lezingen en (na evt. versoepelingen van de coronamaatregelen) rondleidingen voor een divers publiek.

Praktische info

KADOC-KU Leuven, Vlamingenstraat 39

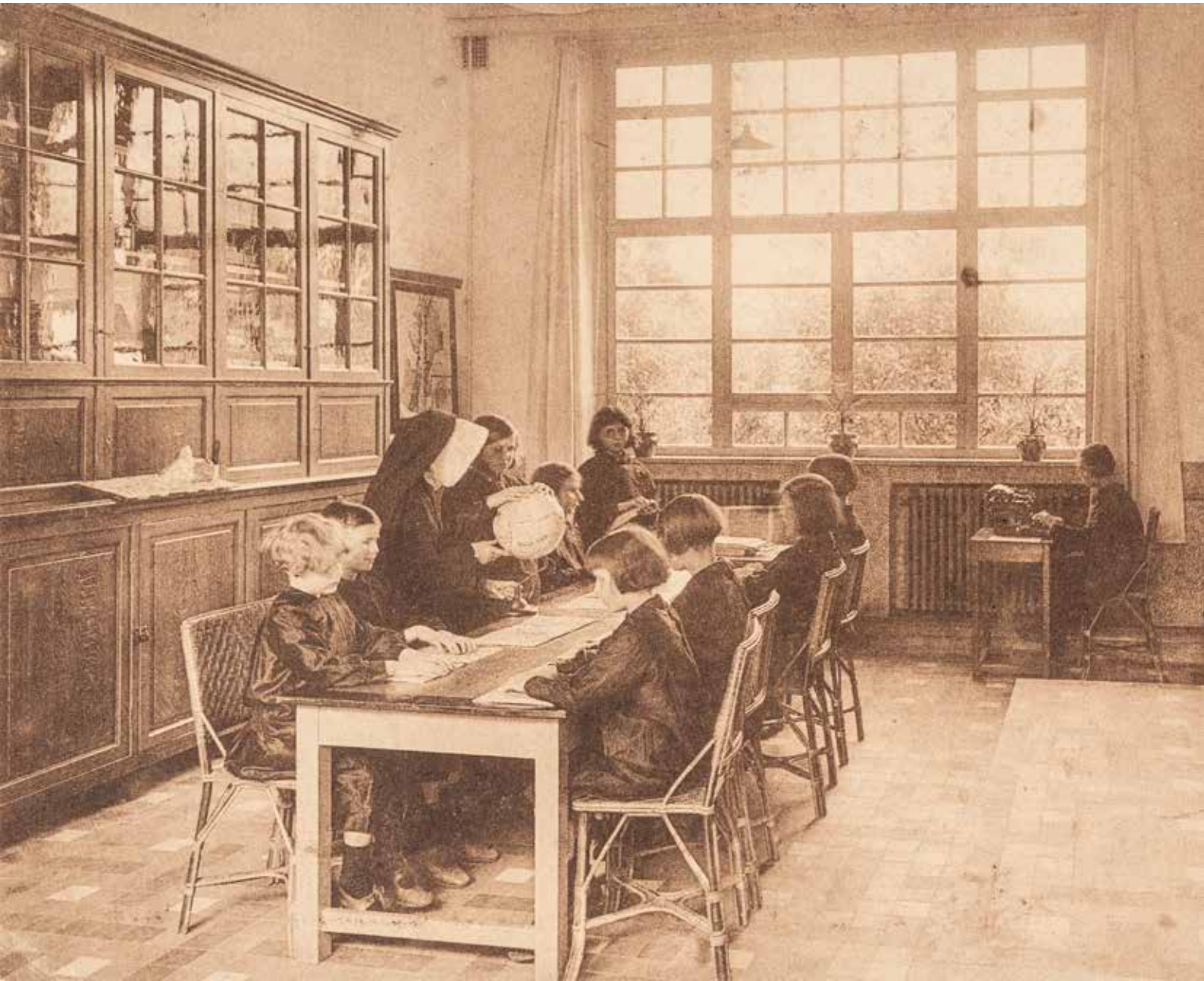
Open: maandag tot vrijdag: 9 tot 17 uur, zondag: 13 tot 17 uur

Gesloten: 13, 14, 23 en 24 mei, 11 en 21 juli en 15 augustus

Gratis toegang

<https://kadoc.kuleuven.be/>

NB. Vanwege de coronamaatregelen is een bezoek met een groep voorlopig niet toegestaan. Je kunt de tentoonstelling enkel individueel of met je gezin bezoeken.

Belangrijk: audio is in beide collectiepresentaties cruciaal. Je eigen smartphone en zelf meegebrachte 'oortjes' zorgen ervoor dat je niets mist van de boeiende uitleg en getuigenissen.

Op zoek naar een blindenschrift: de weg naar volwaardig onderwijs en emancipatie

In Brugge neemt kanunnik Charles Louis Carton in 1836 het initiatief voor een doven- en blindeninstituut. Voor de praktische werking ervan sticht hij een eigen congregatie, namelijk de zusters van de Kindsheid van Maria, waaraan later de naam 'ter Spermalie' wordt toegevoegd.

Carton bouwt aan een nationaal en internationaal netwerk. In 1837 reist hij naar Frankrijk, Engeland en Schotland. Hij bezoekt er bestaande blindeninstituten die hem inspireren in zijn zoektocht naar geschikte onderwijsmethoden en hulpmiddelen voor zijn leerlingen. Een van de grootste uitdagingen: hoe leer je blinde kinderen lezen en schrijven?

Hij brengt allerlei blindenschriften mee terug naar Brugge. De meeste zijn gebaseerd op het gewone Latijnse alfabet, maar dan in goed voelbaar reliëf. We noemen ze 'hoogdrukgeschriften'. Het bekendste voorbeeld zijn de reliëfletters van Valentin Haüy, de directeur van de eerste blindenschool in Parijs. Zijn speciale druktechniek wordt later in Duitsland en Engeland verfijnd.

In Frankrijk maakt Carton echter ook kennis met Louis Braille, een blinde jongeman die een slim alternatief voor hoogdruk bedacht. Zijn schrift bestaat slechts uit zes puntjes. Afhankelijk van de combinatie van de puntjes kan je alle letters en cijfers vormen, en zelfs muziek noteren! Braille is een vrij eenvoudig systeem en is daarom makkelijk aan te leren. Nog een groot voordeel is de compactheid van dit schrift. Een brailleletter is veel kleiner dan een reliëfletter, en past precies onder het gevoelige topje van de wijsvinger. Daardoor leest braille veel sneller dan hoogdruk.

Toch roept het brailleschrift ook weerstand op. Carton en veel van zijn collega-pedagogen

vinden het immers geen goed idee dat blinde mensen een geheel eigen, arbitrair schrift gaan gebruiken. In tegenstelling tot hoogdruk heeft braille immers geen enkel verband met het zien-denalfabet. Hoe kunnen zienden en blinden dan schriftelijk met elkaar communiceren? De discussie 'hoogdruk versus braille' sleept tientallen jaren aan. Maar ten slotte geven de voordelen van braille toch de doorslag. Op een internationaal congres in 1878 verkiezen leraren uit het blindenonderwijs braille als het te gebruiken standdaarschrift.

Voor braille heb je, anders dan voor hoogdruk, geen ingewikkelde druktechniek nodig. Een simpel schrijfplankje of prikbord en een priknaald volstaan. De Spermalie-collectie bevat dan ook verschillende oude voorbeelden van zulke prik-bordjes. Heel wat blinde en slechtziende mensen gebruiken ook vandaag nog het brailleschrift, maar nu gaat dit in combinatie met een computer. Je ontdekt er alles over in een film, met als gastvrouw fervent braillegebruiker Inge Piotrowski.

Begin negentiende eeuw hadden pioniers als kanunnik Carton en Louis Braille het wellicht niet voorzien in hun stoutste dromen. Maar tegenwoordig gaan blinde en slechtziende leerlingen meestal naar het gewone onderwijs. Dankzij de moderne technologie hoeven ze niet meer naar een speciale school. Dit markeert het begin van een echte inclusieve samenleving, waar kinderen met en zonder beperking samen opgroeien. Maar zonder onderwijsvernieuwers als Carton en Braille was deze inclusie nooit denkbaar geweest. Zij plaveiden de weg voor de geleidelijke emancipatie van mensen met een visuele handicap.

Een school voor de zinnen

Recent opende de expo De wereld binnen handbereik in het Leuvense KADOC en nu ook in het Brugse Arentshuis.

Daarmee is de eerste tentoonstelling over de geschiedenis van het onderwijs voor blinde en slechtziende kinderen in België een feit. Aan de hand van pedagogische hulpmiddelen vertelt deze tentoonstelling het boeiende verhaal van toenemende emancipatie: vanaf de oprichting van speciale blindeninstituten en de moeizame zoektocht naar passende leermethoden in de vroege 19e eeuw tot aan 'onze' inclusie in de reguliere samenleving van de laatste decennia.

Tonia In den Kleef en Piet Devos

'Onze', want als ervaringsdeskundigen hadden wij, Tonia In den Kleef en Piet Devos, het voorrecht om deze tentoonstelling te mogen cureren en op die manier een stukje van onze nog goeddeels ongeschreven geschiedenis te schrijven. Terwijl Tonia van jongs af aan slechtziend was en pas op volwassen leeftijd blind werd, verloor Piet zijn zicht vrij abrupt op zijn vijfde als gevolg van een zeldzame netvliesaanandoening. Maar, minstens zo belangrijk is dat we allebei al jaren advies verstrekken om musea en andere cultuurinstellingen toegankelijker te maken voor mensen met een (visuele) beperking. Tegelijk hebben we tijdens deze samenwerking ook gemerkt dat we elkaar uitstekend aanvullen. Waar Tonia vooral kon putten uit haar ervaring als beeldend kunstenaar en organisator van doelgroepgerichte museumbezoeken door heel Vlaanderen, is Piet als schrijver en onderzoeker meer vertrouwd met de cultuurhistorische achtergronden van ons onderwerp. Vandaar ook dat we hierna, afwisselend, op deze verschillende aspecten van de tentoonstelling zullen ingaan.

Ons hoofddoel was hoe dan ook De wereld binnen handbereik zo inclusief mogelijk op te zetten. Niet alleen komen er in de tentoonstelling tal van 'ambassadeurs', oud-leerlingen en docenten van de genoemde instituten, aan het woord. Ook kozen we in samenspraak met de scenografen voor een multizintuiglijke

presentatie, zodat een heel divers publiek er hopelijk van zal kunnen leren en genieten.

De Spermalie-collectie als waardevol erfgoed (Piet Devos)

Het uitgangspunt voor deze tentoonstelling is de unieke collectie schrijf-, lees-, reken- en andere leermiddelen van het Brugse Spermalie-instituut (tegenwoordig vzw De Kade). Deze collectie gaat terug tot de oprichting van de school in 1836 door kanunnik Charles-Louis Carton. Net als zijn collega-geestelijke Petrus Jozef Triest, die omstreeks dezelfde tijd vergelijkbare instituten stichtte in Gent en Brussel, was Carton een belangrijke wegbe-reider voor het Belgische blinden- en dovenonderwijs.

Wat opvalt aan de Spermalie-collectie, die behalve Cartons persoonlijke verzameling ook veel latere stukken bevat, is het experimentele karakter ervan. Hoewel inspiratie uit het buitenland zeker welkom was en daar ook gevonden werd, bleef het toch vaak zoeken naar de meest adequate, niet-visuele methode om bepaalde kennis over te brengen. Hoe maak je blinde en slechtziende leerlingen wegwijs in, bijvoorbeeld, aardrijkskunde? De oudste voelbare landkaarten in hout of stof, maquettes in gips, wereldbollen in reliëf en de geplastificeerde atlanten van rond 1970 die we alle in de collectie aantreffen, schetsen een goed beeld van de lange weg die er voor dit vak werd afgelegd.

Gelukkelijk werd rond de Spermalie-collectie van ruim 300 objecten al een grondige voorstudie verricht. In 2009 had De Kade-vrijwilliger Bart Demuyneck al het instructieve fotoboek Hulpmiddelen met een geschiedenis gepubliceerd, waarin de auteur een eerste overzicht bood van de volledige collectie en de historische achtergronden ervan. Vervolgens vond in 2018-2019 een waarderingstraject plaats, waarbij de hulpmiddelen specifiek voor het blindenonderwijs werden geïnventariseerd, beschreven in een online databank en beoordeeld op hun verschillende waarden (als cultuurhistorisch object dan wel als gebruiksvoorwerp). Voor dit intensieve waarderingstraject sloegen

Ina Verrept van Erfgoedcel Brugge en Jasmien Van Tieghem van vzw De Kade de handen in elkaar. Ook toen al deden zij een beroep op een klankbordgroep van ervaringsdeskundigen, onder wie ook Tonia, om met name de gebruikswaarde van de stukken vast te stellen.

Voelen en ruiken aan de taal (Tonia In den Kleef)

In de vroege 19e eeuw werd gezocht naar een manier om blinde mensen te leren lezen en schrijven. Er werden verschillende methodes bedacht om letters voelbaar te maken op papier. Een topstuk in deze tentoonstelling is de zogenaamde 'rafigraaf' ('raphigraphie'), ontwikkeld door de blinde Pierre Foucault. Deze schrijfmachine had als doel blinden met zienden te laten communiceren. Door het indrukken van een combinatie van verschillende toetsen werden de letters van het gewone alfabet in reliëf gevormd. Zo waren de letters voelbaar voor blinde lezers en tegelijk herkenbaar voor zienden.

Foucaults tijd- en landgenoot Louis Braille, zelf ook blind, ontwierp echter een schrift dat veel eenvoudiger was. Omdat een brailleletter slechts uit maximaal zes voelbare puntjes bestaat, past die precies onder het gevoelige topje van de wijsvinger. Dit maakt braille vlot leesbaar. Desondanks was er aanvankelijk weerstand tegen het brailleschrift, ook van de kant van kanunnik Carton, omdat het volledig losstaat van het ziendenalfabet.

Maar, gaandeweg gaven de voordelen van braille toch de doorslag en werd het omstreeks 1880 het standaardcommunicatiemiddel voor blinden. De braillehulpmiddelen hebben sindsdien een hele evolutie gekend. Van simpele prikboardjes via brailletypemachines tot de huidige brailleleesregel voor de computer.

Vandaag heeft de 19e-eeuwse zoektocht naar een gedeeld blindenschrift kunstenaar Peter de Cupere geïnspireerd om voor De wereld binnen handbereik een bijzonder zinnenprikkelende installatie te maken. Hij spreekt niet de tastzin of het gehoor aan, maar wel de geur. Hij ontwikkelde een geurenalfabet: het Olfabet. Op vraag van Peter kozen zeven mensen met een

visuele handicap uit een vijftigtal geuren, een geur bij elke letter van het alfabet. Aan de hand van deze gegevens stelde Peter vervolgens het Olfabet samen, dat alle bezoekers nu kunnen ontdekken en ervaren.

Peters fascinerende Olfabet houdt ergens het midden tussen poëzie, spel en experiment. Zo kun je met de juiste geuren een woord of een zin samenstellen. Na enige 'leesoefeningen' kun je met je neus een woordbeeld vormen, net zoals je bij het gewone alfabet, ook woorden herkent, en niet meer de letters apart leest. Het is een werk dat heel wat mogelijkheden tot verdere exploratie biedt. Maar, in de context van onze tentoonstelling is het bovenal een heel mooie ode aan de inventiviteit van pioniers als Foucault en Braille.

Over historische lacunes en een koloniale speelfilm (Piet Devos)

Het mag duidelijk zijn dat het bovengenoemde waarderingstraject onze taak om als gastcurator een selectie van te exposeren objecten te maken, enorm heeft vereenvoudigd. Voor de verdere selectie waren de historische en pedagogische representativiteit van de stukken onze belangrijkste criteria. In hoeverre illustreren ze de vooruitgang binnen het blindenonderwijs en het lesprogramma dat er werd aangeboden? In een instituut als Spermalie werden immers, naast de traditionele schoolvakken ook vaardigheden onderwezen die nuttig waren voor blinde en slechtziende mensen. Zo leerden de kinderen zich oriënteren met behulp van een witte stok, of bekwaamden ze zich in muziek of mandenvlechten, in de hoop dat ze hierdoor op volwassen leeftijd een zelfstandig bestaan zouden kunnen leiden. Naast de representativiteit van de objecten letten we ook op hun esthetische waarde. Daarmee bekijken we niet alleen of ze mooi

ogen, maar even goed of ze – voor onze bezoekers met een visuele beperking – als tastobject interessant zijn. De landkaart in textiel is hiervan een treffend voorbeeld, net als een aantal miniatuurlandbouwwerktuigen voor het vak Wereldoriëntatie.

Niettemin stuitten we in de aanloopfase naar de tentoonstelling ook op een fundamenteel tekort aan historisch bronnenmateriaal. Anders dan in onze buurlanden beschikken we in België helaas nog niet over een bruikbaar standaardwerk dat het onderwijs aan of de veranderende, maatschappelijke positie van mensen met een visuele beperking door de tijd heen documenteert. Daarom dook Roeland Hermans van KADOC, de tweede locatie van onze tentoonstelling, het archief in. Hij richtte zich daarbij vooral op het erfgoed van de religieuze congregaties die aan de wieg van het blindenonderwijs stonden.

Dit leverde onder andere illus-

tratieve foto's en een elpee met klokkenspelopnames van het Brussels blindeninstituut Woluwe op. Het meest verbaasd waren we zelf over de vondst van een intrigerende film die de Witte Paters in 1953 in Congo draaiden. In deze film, *Katutu*, wordt een blinde, Congolese man vanwege zijn beperking verstoten door zijn gemeenschap, maar dankzij het katholieke geloof hervindt hij ten slotte het 'licht'. Hoewel de film uiterst problematisch is wat betreft de negatieve, stereotiepe verbeelding van Congolese en blinde mensen, is ze niettemin een veelzeggend tijdsdocument. Daarom gaven we *Katutu*, net als de overige waardevolle archiefstukken, een plek in de expositie in Leuven. Dit kleine onderzoek doet in elk geval vermoeden dat er nog veel meer schatten liggen te wachten op de historici die onze geschiedenis verder willen ontsluiten.

Aaibare fjorden en hoorbare schilderijen (Tonia In den Kleef)

Om een kind kennis te laten maken met het leefmilieu volstaat het niet altijd om de dingen te omschrijven. Hoe leg je aan een blind kind uit wat een berg of een vulkaan is? In de collectie educatief materiaal voor het vak aardrijkskunde zitten kleine, gipsen maquettes van een vulkaan en een rivierbedding. Door hun geringe afmetingen blijft het moeilijk je hierbij een berg op ware grootte voor te stellen, maar het helpt wel. Deze maquettes hebben echter hun mooiste tijd gehad. Gips verpulvert immers na tientallen jaren.

Dit bracht me op het idee om een fjord in keramiek te maken. Die is wat groter, zodat je meer details kan voelen. Fjorden vormen een heuvelachtige kust met diepe insnijdingen en steile hellingen, uitgeschuurd door landijs in de ijstijden. Met deze aanraakbare fjord willen we ook ziende bezoekers uitnodigen de tactiele rijkdom van zo'n grillig landschap te verkennen.

Wij genieten zelf vooral van kunst via het betasten van voorwerpen of via het luisteren naar woordelijke beschrijvingen. Door een kunstwerk of voorwerp te betasten, kun je er een goed beeld van vormen. Je kunt zelfs dingen ontdekken die je niet

kunt zien, zoals het materiaal, de temperatuur, of de ruwheid van het oppervlak. Je voelt ook wat aan het oog onttrokken wordt. Je kunt voor- en achterkant tegelijk 'zien'. Als een beeld te kwetsbaar is of te hoog staat, kan een maquette of 3D-print een goede vervanging zijn.

Een schilderij, foto of film komt dan weer tot leven door een goede verbale beschrijving (audiodescriptie). Aangepaste muziek en geuren kunnen helpen om ons in te leven in de sfeer die het schilderij of de foto oproept. Het spreekt dan ook voor zich dat we alle beeldmateriaal in onze tentoonstelling hebben geïntegreerd in de audio of laten voorzien van audiodescriptie, inclusief de film *Katutu*. Zo zijn de collectiestukken die niet kunnen of mogen worden aangeraakt, toch toegankelijk voor bezoekers met een visuele handicap.

Op weg naar inclusie in onderwijs en musea (Piet)

Instituten als Spermalie en Woluwe hebben een uiterst belangrijke rol gespeeld in de toenemende emancipatie van blinde en slechtziende mensen. De leerlingen kregen er niet alleen voortreffelijk onderwijs, ze konden ze er ook echt een beroep aanleren.

Gedurende het grootste deel van de twintigste eeuw was de beroepskeuze voor onze doelgroep nog vrij beperkt. Veel meer opties dan mandenvlechter, muziekdocent, pianostemmer of telefonist waren er niet. Vanaf de jaren tachtig kwam daar echter verandering in. Op dat moment brachten steeds meer leerlingen nog maar een gedeelte van hun schoolcarrière in het buitengewoon onderwijs door. Ze leerden er braille en stoklopen, maar maakten nadien de overstap naar een gewone school. Zo is het ook mij vergaan. Deze overstap was vooral mogelijk dankzij de nieuwste technologie. In de klas van het reguliere athe-neum werkte ik met een computer uitgerust met een brailleleesregel en spraaksoftware. Op die manier hoefden mijn leraren geen braille meer te kennen, en konden ze eenvoudig op het scherm volgen wat ik noteerde. Deze digitale revolutie heeft er ook voor gezorgd dat blinde en slechtziende jongeren veel

makkelijker dan voorheen hogere studies konden aanvatten, wat dan weer de professionele keuzemogelijkheden aanzienlijk vergrootte.

Tegenwoordig starten de meeste kinderen met een visuele beperking al meteen in de gewone kleuterklas. Dit is wat we inclusief onderwijs noemen en het werkt ook goed, mits deze leerlingen aangepast studiemateriaal en voldoende extra ondersteuning van een ambulante begeleider krijgen. Aan die ondersteuning durft het nog weleens te schorten, maar meer inclusie is het streefdoel. Het is immers voor zowel leerlingen met als zonder beperking het beste om samen op te groeien en van jongs af aan de diversiteit van de samenleving te leren kennen en waarderen.

Ook de expo *De wereld binnen handbereik* draagt inclusie hoog in het vaandel. Een museum of tentoonstelling is nog niet inclusief, omdat het gebouw en de aangeboden informatie toegankelijk zijn voor een lichamelijk divers publiek, al zijn dit natuurlijk wel onontbeerlijke eerste stappen. Een inclusieve expositie betekent ook dat mensen uit de doelgroep meewerken aan het volledige maakproces en de uiteindelijke presentatie. Daarom is het ook van wezenlijk belang dat Tonia en ik als gastcuratoren zijn gevraagd, en onze ambassadeurs het werkelijk doorleefde verhaal achter de getoonde hulpmiddelen vertellen. 'Nothing about us without us!' blijft kortom ons trotse devies!

De wereld binnen handbereik

KADOC (Leuven) en

Arentshuis (Brugge)

Nog tot 29 augustus 2021

In de rand van de expo

Juni:

- Ronde Tafel over de het inclusief museum, naar aanleiding van de opening van de tentoonstelling.
- Digitale screening van de film 'Katutu'. De blinde van het eiland, een niche speelfilm van de Witte Paters uit 1953 tijdens de koloniale periode bestemd voor de Congolezen.

Tijdens de zomermaanden

- Verschillende rondleidingen door onze curatoren en ervaringsdeskundigen.
- Verschillende workshops door kunstenaar Peter de Cupere die deelnemers introduceert in zijn Olfabet, een nieuwe geurtaal die speciaal voor de expo in het museum is ontwikkeld voor en door blinde en slechtziende geurambassadeurs.
- Lezing van Piet De Vos, co-curator van 'De Wereld Binnen Handbereik' over inclusie en musea.

Voor concrete data en uren, onder voorbehoud van maatregelen in kader van COVID, zie www.museabrugge.be

Praktische info tentoonstelling

Titel	De wereld binnen handbereik. Hulpmiddelen uit Spermalie in het blindenonderwijs
Locatie	Arentshuis, Dijver 16, 8000 Brugge
Data	van 21 mei tot en met 29 augustus 2021
Openingsuren	van dinsdag tot zondag van 9.30 tot 17 uur. Gesloten op maandagen, behalve pinkstermaandag.
Tickets	€ 7 € 6 (red.) [incl. permanente collectie] - via www.museabrugge.be/tickets gratis t/m 12 jaar, begeleiders van een persoon met een (visuele) beperking en inwoners van Brugge. Gelieve wel vooraf te reserveren via www.museabrugge.be/tickets
Extra	Assistentiehonden zijn welkom.
TIP!	In deze expo speelt de AUDITIEVE begeleiding een grote rol. Gelieve je smartphone en eigen oortjes mee te brengen om die te kunnen beluisteren.
Groepen	Momenteel zijn groepsboekingen o.w.v. de coronamaatregelen niet toegestaan. Op onze website vind je steeds de meest actuele info.
Info	www.museabrugge.be

Musea Brugge vindt inclusiviteit belangrijk. Om de collecties toegankelijk te maken voor bezoekers met een visuele beperking, integreerden we zowel voor het Gruuthusemuseum als recent in het Onze-Lieve-Vrouwekerk Museum (Michelangelo) initiatieven om personen met een beperking te ondersteunen. Deze tentoonstelling haakt verder in op dit beleid.

9

afbeeldingen in HR

Afbeeldingen kunnen enkel voor promotionele doeleinden ten gunste van dit project gedownload worden op volgende link: [flickr.com/photos/museabrugge/albums](https://www.flickr.com/photos/museabrugge/albums)

Gelieve de correcte credits te vermelden die je bij elke foto vindt.

Meer info

Afspraak kan geregeld worden via de persverantwoordelijke van Musea Brugge, sarah.bauwens@brugge.be of t +32 50 44 87 08.

Persbezoek aan de expositie is mogelijk op afspraak cfr. www.museabrugge.be/pers. De persmap kan ook online geraadpleegd worden en teksten kunnen overgenomen worden via www.museabrugge.be/pers.

VERZOEK

Wij verzamelen alle mogelijke recensies betreffende onze musea en evenementen. Daarom vragen wij het door u gepubliceerde artikel digitaal te bezorgen aan sarah.bauwens@brugge.be

Met dank voor uw medewerking en belangstelling.

MUSEABRUGGE.BE #MUSEABRUGGE #WBH

Het 'olfabet' kwam tot stand in samenwerking met

© Peter_de_Cupere

© Rossano Bacchin

© vzw De Kade / Foto Matthias Desmet

© Rossano Bacchin

© vzw De Kade / Foto Matthias Desmet

© Rossano Bacchin

DE VRIENDEN VAN MUSEA BRUGGE DANKEN HUN BIJZONDERE BEGUNSTIGERS

Colofon tentoonstelling

Curatoren: Piet Devos en Tonia In den Kleef

Co-curator en projectcoördinator Brugge & KADOC-KU Leuven: Ina Verrept (Erfgoedcel Brugge)

Artistiek project olfabet: Peter de Cupere

Coördinator Erfgoedcel Brugge: Livia Snauwaert

Directeur Publiek & Tentoonstellingen: Elviera Velghe

Projectcoördinator: Filip L. Demeyer

Publieksbemiddeling: Lieven De Visch

Medeleden Werkgroep: Joost Demuynck (vzw De Kade), Jan de Smedt (Licht en Liefde), Inge Geysen (Musea Brugge), Roeland Hermans (KADOC-KU Leuven), Pieter Verstraete (KU Leuven)

Ambassadeurs: Jan De fauw, Mireille Duhén, Jan Gosselin, Tonia In den Kleef, Leticia Larangé, Geert Maeckelbergh, Mei Lan Ng, Inge Piotrowski, Francky Van Onacker

GeurAmbassadeurs: Piet Devos, Timmy De Waele, Jan Gosselin, Tonia In den Kleef, Leticia Larangé, Mei Lan Ng, Francky Van Onacker

Technische uitvoering & art handling: Jutta Aendenboom, Stijn Blomme, Patrick Delanghe, Steven Kersse, Kristel Van Audenaeren, Nicolas Van Bogaert, Luc Vandenhede, Michaël Van Eeghem, Casper Vanhaelemesch, Peter Van Pelt, Daan Verbeke

Scenografie: PK projects

Ontwerp en uitvoering meubilair: Koen Bovée en 3CS

Audio & Film: Mathias Debevere, Klaas De Buysser, Dirk Declerq, Nevero, Gin Sonic, Katrien Steelandt, Dirk Vandenberghe

Pers, communicatie & marketing: Sarah Bauwens, Ann Boeyaert, Saskia Desmidt, Sigrid Devisch, Ilse Van Damme

Vertaling: Helen Simpson, Catherine Warnant, Babel Full Language Service

Advies toegankelijkheid: Karin Vaesen (Licht en Liefde)

Partners: vzw De Kade, KU Leuven-KADOC, Licht & Liefde

Met dank aan: Lieve Standaert, Zusters van de Kindsheid van Maria Ter Spermalie Brugge, alle erfgoedvrijwilligers van vzw De Kade, Kris Passchyn, Hans Demeulenaere, Licht en Liefde Varsenare, Jan Dewitte, Rossano Bacchin, Matthias Desmet, Sarah Verplancke, Centraal archief broeders van Liefde Gent, DisABILITY Filmfestival, Erfgoedhuis | Zusters van Liefde, PXL MAD Research - School of Arts Hasselt

De tentoonstelling is een initiatief van Erfgoedcel Brugge en vzw De Kade i.s.m. Musea Brugge, met steun van de Vlaamse overheid

Inspired by Triënnale Brugge 2021

